

Η αντικειμενική ευθύνη της ανώνυμης εταιρείας ως ιδιοκτήτριας τηλεοπτικού σταθμού για εκπομπή που θίγει την τιμή προσώπου

(Πρόσθετη εισήγηση στο 12^ο Συνέδριο του Συνδέσμου Ελλήνων Εμπορικών, Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2002, Δημοσίευση εις Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου 2002, σελ. 956.)

Σπύρου Γ. Αλεξανδρή

Δικηγόρου, L.L.M.

I. Εισαγωγή

Η κατάργηση του κρατικού ραδιοτηλεοπτικού μονοπωλίου και η δραστηριοποίηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στον τομέα των ηλεκτρονικών μέσων ενημερώσεως, αποτέλεσμα της μεταβολής των τεχνικών δεδομένων στον τομέα της οπτικοακουστικής επικοινωνίας και του αιτήματος για κατοχύρωση του πλουραλισμού των πηγών πληροφόρησης, συντελέσθηκε στις χώρες της Δ. Ευρώπης ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '70, αρχής γενομένης με τη λήξη του ραδιοτηλεοπτικού μονοπωλίου της RAI κατόπιν αποφάσεως του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Ιταλίας¹.

Στην χώρα μας το άνοιγμα της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς εμφανίζεται με καθυστέρηση είκοσι περίπου χρόνων, στα τέλη της δεκαετίας του 1980, χωρίς να έχει προηγηθεί ο απαραίτητος προγραμματισμός του εν λόγω εγχειρήματος και ρυθμισθεί το νομικό και θεσμικό πλαίσιο της νέας ραδιοτηλεοπτικής πραγματικότητας, που εκκαλείτο πλέον να λειτουργήσει αφ' ενός μεν σύμφωνα με τους νόμους της ελεύθερης αγοράς, αφ' ετέρου δε συμφώνως με «την έντονη διάσταση σκοπού», που προσδίδει στη λειτουργία της ραδιοτηλεόρασης, η διάταξη του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος². Οι διατάξεις του ν. 1869/1989 ελάχιστα ανταποκρίθηκαν στη κάλυψη αυτής της ανάγκης.

Η ιστορική εμπειρία των δέκα τελευταίων χρόνων κατέδειξε ότι οι ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί εξελίχθηκαν όχι μόνο σε σημαντικότερα κέντρα πολιτικής και οικονομικής επιρροής, αλλά επιδόθηκαν –στα πλαίσια της άναρχης ανάπτυξής τους– σε έναν χωρίς όρια ανταγωνισμό για την αύξηση των δεικτών θεαματικότητας, που είχε ως αποτέλεσμα, σε πολλές περιπτώσεις, όχι μόνο την πτώση της ποιοτικής στάθμης των τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών προγραμμάτων, αλλά πολύ περισσότερο την περιφρόνηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και, γενικότερα, την προσβολή ατομικών δικαιωμάτων με τη μετάδοση ανακριβών και αναληθών ειδήσεων και πληροφοριών.

Κανείς, βεβαίως, δεν αμφισβητεί το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης των στοχασμών και της ελεύθερης πληροφόρησης του κοινού, που αποτελεί κατάκτηση του νομικού μας πολιτισμού και προαπαιτούμενο της λειτουργίας της σύγχρονης δημοκρατίας. Όμως, σε καμία περίπτωση μόνη η επίκληση του δικαιώματος έκφρασης των στοχασμών και του δικαιώματος της πληροφόρησης του κοινού δεν θα πρέπει να προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, που αναφέρεται στην κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης αξίας, το μητρικό δικαίωμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη θεμελιώδη καταστατική αρχή της ελληνικής εννόμου τάξεως, η οποία κατοχυρώνεται ρητώς στη μη αναθεωρήσιμη και νομικά πλήρως δεσμευτική διάταξη του αρ. 2 παρ. 1 του Σ/τος³.

Ήδη από περισσότερες διατάξεις του Συντάγματος του 1975 εμφανίζεται η πρόθεση του Συντακτικού νομοθέτη να αναγάγει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε όριο της ασκήσεως κάθε ατομικού δικαιώματος και την ανθρώπινη αξία σε άμεσο ή έμμεσο

σκοπό κάθε νομικού κανόνα. Για το λόγο δε αυτόν και το άρθρο 106 παρ. 2 θέτει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ως γενικό περιορισμό της αναπτύξεως του ελεύθερου ανταγωνισμού (που περιλαμβάνεται στην κατοχυρωμένη στην ίδια διάταξη θεσμική εγγύηση της ελεύθερης ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας).

Επιπλέον, με την πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση, ο συντακτικός νομοθέτης, έχοντας προφανώς υπ' όψη του το ρόλο που εκ των πραγμάτων διαδραματίζουν τα ηλεκτρονικά μέσα ενημερώσεως στην καθημερινή μας ζωή και την αδιαμφισβήτητη επιρροή τους στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του ατόμου, η οποία φθάνει σε τέτοιο βαθμό, όσον αφορά ορισμένες κατηγορίες πληθυσμού, ώστε να υποστηρίζεται ότι η «έμμεση τηλεοπτική εμπειρία υπερσκελίζει την άμεση εμπειρία της ζωής»⁴, διευρύνει στο άρθρο 15 παρ. 2 τους συνταγματικούς σκοπούς της ραδιοτηλεόρασης ή άλλως τα δημόσια καθήκοντά της, με τη ρητή αναφορά στο σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Τοιουτοτρόπως, αποτυπώνεται η βούληση του συντακτικού νομοθέτη να ενδυναμώσει την αποτελεσματική αντιμετώπιση των αυξανόμενων παραβιάσεων, με τη ρητή αναγωγή του σεβασμού αυτών των έννομων αγαθών σε δημόσια καθήκοντα της ραδιοτηλεόρασης⁵.

Ο κοινός νομοθέτης, με τη σειρά του, ενεργώντας σύμφωνα με τις επιταγές του Συντάγματος και αντιλαμβανόμενος –αν και με σημαντική χρονική καθυστέρηση– τον ιδιαίτερο ρόλο των ραδιοτηλεοπτικών μέσων ενημέρωσης στην σύγχρονη κοινωνία, κατά τη ρύθμιση του νομικού καθεστώτος της ιδιωτικής ραδιοτηλεόρασης, ως παραχώρησης δημόσιας υπηρεσίας με τη λειτουργική έννοια του όρου⁶, προέβλεψε, αφ' ενός, την εκτεταμένη επέμβαση της νομοθετικής εξουσίας στη νομική μορφή και σε εσωτερικά ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών και, αφ' ετέρου, για πρώτη φορά με το Ν. 2328/1995 ρύθμισε ειδικότερα το ζήτημα της αστικής ευθύνης των ραδιοτηλεοπτικών επιχειρήσεων, προβλέποντας ένα *minimum* χρηματικής ικανοποιήσεως για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης των θιγόντων από προσβολές της, που λαμβάνουν χώρα σε εκπομπές ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, παρεμβαίνοντας έτσι σε σημαντικούς αλλά ανεκτούς περιορισμούς της προστατευόμενης από το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος οικονομικής ελευθερίας⁷.

Όπως και το θέμα προδιαθέτει, η παρούσα πρόσθετη εισήγηση έχει σκοπό να καταδείξει τα όρια, την έκταση και τη φύση της ευθύνης της ανώνυμης τηλεοπτικής εταιρείας, ως ιδιοκτήτριας τηλεοπτικού σταθμού, για επιλήψιμη εκπομπή η οποία μεταδίδεται από το σταθμό της και η οποία θίγει την τιμή προσώπου καθώς και τις προϋποθέσεις γενέσεως αυτής της ευθύνης. Αυτό θα επιδιωχθεί κυρίως τόσο με την απ' ευθείας προσφυγή στις σχετικές διατάξεις του νόμου όσο και με τη βοήθεια της ερμηνείας αυτών από τη θεωρία και νομολογία.

Ο εντοπισμός του θέματος στη μορφή της ανώνυμης εταιρείας, ως ιδιοκτήτριας τηλεοπτικού σταθμού, συνδέεται με τη διάταξη του άρθρου 1 παρ.8 ν. 2328/1995, σύμφωνα με την οποία «Άδειες ίδρυσης, εγκατάστασης και λειτουργίας τηλεοπτικών σταθμών χορηγούνται σε επιχειρήσεις (αμιγείς ή μεικτές) των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α), σε ανώνυμες εταιρείες που ελέγχονται από Έλληνες υπηκόους των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και σε εταιρείες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης...» κατά τους ειδικότερους ορισμούς της εν λόγω διατάξεως.

II. Νομικό πλαίσιο

A. Η αντιμετώπιση της αστικής ευθύνης της ανώνυμης τηλεοπτικής εταιρείας για επιλήψιμη εκπομπή πρό της ψηφίσεως του ν. 2328/1995

Πριν από τη ψήφιση του ν. 2328/1995 για το «Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας, ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες

διατάξεις», η ευθύνη του νομικού προσώπου της ανώνυμης τηλεοπτικής εταιρείας για την άδικη συμπεριφορά των προστηθέντων από αυτήν προσώπων ή και των διοικούντων αυτήν οργάνων, σχετικά με την προσβολή της προσωπικότητας κατ' άρθρο 57 επ. ΑΚ, ήταν δυνατό να βασισθεί στις διατάξεις του Αστικού Κώδικα 914, 919, 920, 922 και 71. Αντίθετα, για τα αδικήματα τύπου ο νομοθέτης είχε ήδη προνοήσει και θεσπίσει τη διάταξη του άρθρου μόνου ν.1178/1981, όπως ισχύει, για την οποία θα γίνει λόγος αμέσως κατωτέρω (υπό II Β).

Είναι γνωστό⁸ ότι με την διάταξη του άρθρου 914 ΑΚ καθιερώνεται η αδικοπρακτική ευθύνη του φυσικού προσώπου (αρχή της υποκειμενικής ευθύνης), ενώ με τη διάταξη της ΑΚ 922 αναγνωρίζεται η αντικειμενική ευθύνη τόσο του φυσικού όσο και του νομικού προσώπου, ως προστήσαντος, για αλλότριες πράξεις των προστηθέντων τους⁹. Η ΑΚ 71, εντασσόμενη στο σύστημα ευθύνης του ΑΚ, καθιστά το νομικό πρόσωπο υποκείμενο της αστικής ευθύνης, καταλογίζοντας σ' αυτό την πράξη του φυσικού προσώπου-οργάνου του. Κατά συνέπεια, το νομικό πρόσωπο «καθίσταται “νομικός δράστης” της πράξεως και αστικώς υπεύθυνος, ενώ το φυσικό πρόσωπο εξακολουθεί να παραμένει ο “φυσικός δράστης” και να ευθύνεται για το λόγο αυτό εις ολόκληρον». Η ευθύνη δε αυτή του νομικού προσώπου χαρακτηρίζεται ως γνήσια αντικειμενική¹⁰.

Αντικειμενική, σημειωτέον, όπως υπαινιχθήκαμε ήδη, είναι η ευθύνη που υφίσταται ανεξάρτητα από την υπαιτιότητα του υποχρέου για αποζημίωση. Έτσι, στη περίπτωση του νομικού προσώπου, η επίκληση εκ μέρους του ότι δεν βαρύνεται με πταίσμα, π.χ ως προς την εκλογή του οργάνου του, δεν το απαλλάσσει από την υποχρέωση αποζημίωσης για ζημία (περιουσιακή και μη) που το όργανο προκάλεσε σε τρίτους κατά την άσκηση των καθηκόντων του¹¹.

Ο καταλογισμός λοιπόν της ευθύνης στο νομικό πρόσωπο της ανώνυμης τηλεοπτικής εταιρείας, στις περιπτώσεις προσβολής της προσωπικότητας με τη μετάδοση επιληψίμου τηλεοπτικής εκπομπής, από υπαίτια συμπεριφορά των οργάνων του και των προστηθέντων αυτού –συντρεχουσών βεβαίως και των προϋποθέσεων των άρθρων 57 επ., 926 (όταν η ζημία προκαλούνταν από περισσοτέρους) και 932 ΑΚ– γινόταν βάσει των άνω διατάξεων 922 και 71 ΑΚ. Η αξίωση δε του παθόντος για τη χρηματική ικανοποίησή του λόγω ηθικής βλάβης – ανεξάρτητα από την απαίτησή αποζημίωσης του για τυχόν περιουσιακή του ζημία– θεμελιωνόταν στην ΑΚ 932¹².

Β. Η ρύθμιση της αστικής ευθύνης της ανώνυμης τηλεοπτικής εταιρείας για μετάδοση επιλήψιμης εκπομπής, σύμφωνα με το ν. 2328/1995

1. Με τη διάταξη της παρ. 10 του άρθρου 4 ν. 2328/1995, διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής της διατάξεως του άρθρου μόνου του ν. 1178/1981, περί αστικής ευθύνης του τύπου, για να περιλάβει και τους τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς σταθμούς. Με τον τελευταίο νόμο, ειδικότερα, ρυθμίζεται η ευθύνη του ιδιοκτήτη παντός εντύπου, ο οποίος, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου μόνου του νόμου αυτού, υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση για παράνομη περιουσιακή ζημία ως και χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη που προξενήθηκαν με δημοσίευμα που θίγει την τιμή και την υπόληψη παντός ατόμου, έστω και αν η κατά το άρθρο 914 ΑΚ υπαιτιότητα ή η κατά το άρθρο 919 ΑΚ πρόθεση ή η κατά το άρθρο 920 ΑΚ γνώση ή υπαίτια άγνοια συντρέχει στο συντάκτη του δημοσιεύματος ή, εάν αυτός είναι άγνωστος, στον εκδότη ή τον διευθυντή συντάξεως του εντύπου. Με την παρ. 2 δε του αυτού άρθρου ορίζονται κατώτατα όρια για την κατ' άρθρο 932 ΑΚ χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης του αδικηθέντος από τις πράξεις της παρ. 1 και, συγκεκριμένα, 10.000.000 δρχ. για τις Ημερήσιες Εφημερίδες Αθηνών και Θεσσαλονίκης, καθώς και για περιοδικά που κυκλοφορούν μέσω Πρακτορείων Εφημερίδων, και 2.000.000 δρχ. για τις άλλες εφημερίδες και περιοδικά, εκτός βεβαίως αν από τον ενάγοντα ζητήθηκε μικρότερο ποσό.

2. Με την ανωτέρω διάταξη της παρ. 10 του άρθρου 4 ν. 2328/1995, ορίζεται ότι στο άρθρο μόνο του ν. 1178/1981, όπως ισχύει, υπάγονται και οι τηλεοπτικοί σταθμοί και ραδιοφωνικοί

σταθμοί και έτσι, πλέον, ρυθμίζεται ειδικώς η ευθύνη των ιδιοκτητών τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών, ενώ στην έννοια των «δημοσιευμάτων» του ν. 1178/1981 περιλαμβάνονται και οι τηλεοπτικές και οι ραδιοφωνικές εκπομπές. Περαιτέρω –με την αυτή πάντα διάταξη– προσδιορίζονται και τα πρόσωπα, των οποίων η υποκειμενική ευθύνη δημιουργεί την ευθύνη της ανώνυμης εταιρείας ιδιοκτήτριας του τηλεοπτικού σταθμού, κατ’ αντιστοιχία προς τις διατάξεις του ν. 1178/1981. Συγκεκριμένα:

– Ως «εκδότης» νοείται ο νόμιμος (ή οι νόμιμοι) εκπρόσωπος της αδειούχου εταιρείας.

– Ως «διευθυντής» νοείται ο υπεύθυνος προγράμματος, ειδικά δε για τις ειδησεογραφικές εκπομπές, ο διευθυντής του τμήματος ειδήσεων.

– Ως «συντάκτης» του δημοσιεύματος νοείται ο παραγωγός ή ο δημοσιογραφικός υπεύθυνος ή ο δημοσιογράφος-συντονιστής ή ο παρουσιαστής της εκπομπής (αναλόγως του είδους και της δομής της εκπομπής).

3. Τέλος, με την αυτή πάντα διάταξη (της παρ. 10 του άρθρου 4 ν. 2328/1995) καθορίζονται και τα κατώτατα όρια χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης (κατ’ άρθρον 932 ΑΚ), η οποία για μεν τους τηλεοπτικούς σταθμούς εθνικής εμβελείας ανέρχεται στο ποσό των δρχ. 100.000.000 (σήμερα το ισόποσο σε ευρώ) για δε τους σταθμούς περιφερειακής και τοπικής εμβελείας ανέρχεται στο ποσό των δρχ. 30.000.000, ενώ ειδικώς για τους ραδιοφωνικούς σταθμούς τα ποσά αυτά ορίζονται σε δρχ. 50.000.000 για σταθμούς που διαθέτουν δικτύωση και σε δρχ. 20.000.000 για σταθμούς που δεν διαθέτουν δικτύωση.

Πρέπει να σημειώσουμε, εν προκειμένω, ότι ο συντακτικός νομοθέτης, αντιλαμβανόμενος τη σπουδαιότητα του θέματος στην πρόσφατη (2001) αναθεώρηση του Συντάγματος, αφήνει την αρμοδιότητα της ρυθμίσεως της ευθύνης των μέσων ενημερώσεως στον κοινό νομοθέτη. Έτσι, πλέον, στη παρ. 7 του άρθρου 14 Σ προβλέπεται ότι «Νόμος ορίζει τα σχετικά με την αστική και ποινική ευθύνη του τύπου και των άλλων μέσων ενημερώσεως και με την ταχεία εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων». Αυτό δε σημαίνει, πρωτίστως, ότι δεν υπάρχει πλέον διακριτική ευχέρεια του κοινού νομοθέτη να καταργήσει την αστική και την ποινική ευθύνη των ιδιοκτητών αλλά και των υπευθύνων των μέσων ενημερώσεως, όπως επεχείρησε στο παρελθόν, με τις κριθείσες ως αντισυνταγματικές διατάξεις των άρθρων 45 παρ. 1Α και 3 ν. 2172/1993¹³. Έτσι η ανωτέρω διάταξη της παρ. 10 του άρθρου 4 Ν. 2328/1995 τίθεται εφεξής υπό τη σκέπη του Συντάγματος.

Γ. Σχέση της παρ. 10 του άρθρου 4 ν. 2328/1995 προς τις γενικές διατάξεις του ΑΚ – Προϋποθέσεις για την ύπαρξη αντικειμενικής ευθύνης της εταιρείας

1. Όπως ήδη εκτέθηκε, με την παρ. 10 του άρθρου 4 του ν. 2328/1995 διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής του άρθρου μόνου του ν. 1178/1981 για να περιλάβει και τους τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς σταθμούς.

Κατά συνέπεια, ο ιδιοκτήτης τηλεοπτικού σταθμού υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία ως και σε χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, που προκλήθηκαν σε τρίτον από επιλήψιμη τηλεοπτική εκπομπή που θίγει την τιμή και την υπόληψή του, έστω και αν η κατά το άρθρο 914 ΑΚ υπαιτιότητα, ή η κατά το άρθρο 919 πρόθεση ή η κατά το άρθρο 920 γνώση ή υπαίτια άγνοια συντρέχει σε ένα από τα πρόσωπα που ορίζει ο νόμος (δηλ. στον νόμιμο εκπρόσωπο της αδειούχου εταιρείας, στον υπεύθυνο προγράμματος, ειδικά δε για τις ειδησεογραφικές εκπομπές στο διευθυντή του τμήματος ειδήσεων, στον παραγωγό ή στον δημοσιογραφικό υπεύθυνο ή στον δημοσιογράφο-συντονιστή ή στον παρουσιαστή της εκπομπής).

Με την διάταξη λοιπόν της παρ. 10 του άρθρου 4 ν. 2328/1995, ιδρύεται νόμιμος λόγος ευθύνης του νομικού προσώπου της ανωνύμου τηλεοπτικής εταιρείας και καθιερώνεται, όπως παγίως γίνεται δεκτό, γνήσια αντικειμενική ευθύνη αυτής για τις άνω παράνομες πράξεις των οργάνων της ή των υπ’ αυτής προστηθέντων, όπως αυτοί προσδιορίζονται στο νόμο, εφόσον πάντως συντρέχει υποκειμενική ευθύνη αυτών, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 914, 919 και 920 ΑΚ¹⁴.

Ειδικώς, λοιπόν, σε ό,τι αφορά την αντικειμενική ευθύνη της ανωνύμου τηλεοπτικής εταιρείας, ο ν. 2328/1995 δεν προσθέτει κάτι νέο, δεδομένου ότι αυτή αντιμετωπιζόταν κατά τον

αυτό τρόπο και με τις γενικές διατάξεις του ΑΚ 71 και 922 (βλ. ανωτέρω υπό ΙΙΑ). Με τις νέες διατάξεις, όμως, ο νομοθέτης τάσσει κάποιες ειδικές προϋποθέσεις για τη γένεση της ευθύνης της εν λόγω ανώνυμης εταιρείας και, παράλληλα, ορίζει κατώτατα όρια χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, αναλόγως του είδους του σταθμού (εθνικής, ή περιφερειακής ή τοπικής εμβελείας) που η εταιρεία αυτή διαθέτει.

Συγκεκριμένα, απαιτεί υποκειμενική ευθύνη –η οποία, όπως ελέγχθη, εξακολουθεί να κρίνεται βάσει των γενικών διατάξεων– τουλάχιστον ενός εκ των προσώπων που μνημονεύεται στην άνω διάταξη (νομίμου εκπροσώπου, υπευθύνου προγράμματος, ειδικά δε για τις ειδησεογραφικές εκπομπές, διευθυντή του τμήματος ειδήσεων, παραγωγού ή δημοσιογραφικού υπεύθυνου, δημοσιογράφου-συντονιστή, παρουσιαστή της εκπομπής), τα οποία παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αδειούχο τηλεοπτική εταιρεία.

Κατά συνέπεια, αν δεν συντρέξει υποκειμενική ευθύνη στο πρόσωπο ενός από τους ανωτέρω προστηθέντες, για τη μετάδοση τηλεοπτικής εκπομπής από τον τηλεοπτικό σταθμό της εταιρείας με την οποία θίγεται η τιμή και υπόληψη οιαδήποτε ατόμου, δεν μπορεί να γίνει λόγος για αντικειμενική ευθύνη της ανώνυμης τηλεοπτικής εταιρείας.

Βεβαίως, οι γενικές διατάξεις του ΑΚ εξακολουθούν να εφαρμόζονται

συμπληρωματικά για τον καταλογισμό τυχόν ευθύνης, π.χ στο πρόσωπο του

βοηθού παραγωγού ή ρεπόρτερ, που δεν κατονομάζονται ειδικά.

III. Οι προϋποθέσεις για τη γένεση της αντικειμενικής ευθύνης της ανώνυμης

τηλεοπτικής εταιρείας ειδικότερα

A. Προσβολή προσωπικότητας από επιλήψιμη τηλεοπτική εκπομπή – Λόγος που αίρει τον άδικο χαρακτήρα της προσβολής

Τόσο ο συντακτικός νομοθέτης (άρθρο 5 παρ.2 Σ) όσο και ο κοινός νομοθέτης (άρθρα 361 επ. ΠΚ και –ανεξαρτήτως της συνδρομής των προϋποθέσεων για την εφαρμογή των ποινικών διατάξεων– και ΑΚ 57-59) προστατεύουν την τιμή του προσώπου.

Συνακολούθως και στην έννοια της τηλεοπτικής εκπομπής περιλαμβάνονται κάθε είδους εκπομπές που μεταδίδονται από τον τηλεοπτικό σταθμό της ανώνυμης εταιρείας (συμπεριλαμβανομένων και των διαφημίσεων), οι οποίες πρέπει να σέβονται τη προσωπικότητα, την τιμή, την υπόληψη, τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο, την επαγγελματική, κοινωνική, επιστημονική, καλλιτεχνική, πολιτική ή άλλη συναφή δραστηριότητα κάθε ανθρώπου, η εικόνα του οποίου εμφανίζεται στην οθόνη ή το όνομα του οποίου ή στοιχεία επαρκή για τον προσδιορισμό του οποίου μεταδίδονται¹⁵.

Κατά συνέπεια, κάθε εκπομπή που περιφρονεί τις παραπάνω αξίες, προσβάλλει την προσωπικότητα του θιγομένου, ακόμη και στη περίπτωση που δεν γίνεται αναφορά ειδικά στο πρόσωπό του ή αυτός δεν κατονομάζεται, αλλά η ταυτότητά του μπορεί να προκύπτει εμμέσως από στοιχεία προσδιοριστικά αυτής, όπως ήδη επισημάναμε¹⁶.

Το δικαίωμα επί της εικόνας κάθε προσώπου, για παράδειγμα, είναι επίσης προστατευόμενο αγαθό. Η χωρίς την άδειά του, λοιπόν, λήψη εικόνας του και παρουσίασή της σε τρίτους προσβάλλει το δικαίωμα αυτό. Ακόμη και όταν πρόκειται για πρόσωπα της επικαιρότητας (public officials –public figures), για τα οποία επιτρέπεται η δημοσίευση της εικόνας τους χωρίς την άδειά τους, όταν αυτή προβάλλεται κατά τρόπο που θίγεται η υπόληψή τους, συντελείται προσβολή της προσωπικότητός τους¹⁷.

Ως λόγος, που μπορεί να άρει το άδικο της προσβολής κατ' άρθρο 367 ΠΚ (το οποίο εφαρμόζεται κατ' αναλογία στο χώρο του αστικού δικαίου για το προσδιορισμό του αδίκου ως στοιχείου της αδικοπραξίας κατ' άρθρο 914 ΑΚ), γίνεται δεκτός το «δικαιολογημένο ενδιαφέρον». Ως τέτοιο δε, σε ό,τι αφορά τα μέσα ενημέρωσης, εκλαμβάνεται το συμφέρον προς πληροφόρηση, συνιστάμενο αφ' ενός μεν από «το δικαίωμα του πληροφορείσθαι» (συμφέρον του κοινού προς λήψη πληροφοριών), αφ' ετέρου δε από «το δικαίωμα του πληροφορείν» (συμφέρον του δημοσιογράφου για μετάδοση πληροφοριών)¹⁸.

B. «Αδειούχος εταιρεία» – Τηλεοπτικοί Σταθμοί εθνικής, περιφερειακής ή τοπικής εμβέλειας

1. Ορισμοί

Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 1 ν. 2328/1995, οι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) σε σταθμούς εθνικής εμβέλειας, β) σε σταθμούς περιφερειακής εμβέλειας και γ) σε σταθμούς τοπικής εμβέλειας.

Με τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 3 περ. α' του νόμου 2328/1995, ως ιδιωτικοί σταθμοί εθνικής εμβέλειας ορίζονται εκείνοι «... που καλύπτουν το σύνολο της ελληνικής επικρατείας». Η άδεια αυτής της κατηγορίας χορηγείται στους δικαιούχους, υπό τον όρο της καλύψεως ολόκληρης της επικρατείας εντός ενός έτους και εντός εννέα μηνών όλων των νησιωτικών και μεθοριακών περιοχών από τη χορήγηση της άδειας. Περαιτέρω, δυνάμει της αυτής πάντοτε διατάξεως (τελευταίο εδάφιο του άρθρου 1 παρ. 3 περ. α' του νόμου 2328/1995), σταθμοί εθνικής εμβέλειας θεωρούνται και οι τηλεοπτικοί σταθμοί που εκπέμπουν το σήμα τους μέσω δορυφόρου με τις προϋποθέσεις του εδ. α' της παρ. 2 επίσης του άρθρου 1 ν. 2328/1995¹⁹.

Η κατηγορία των σταθμών περιφερειακής εμβέλειας (περ. β' παρ. 3 του άρθρου 1 ν. 2328/1995) αναφέρεται σ' εκείνους που καλύπτουν το ευρύτερο γεωγραφικό διαμέρισμα, το οποίο οριοθετείται σύμφωνα με την κοινή απόφαση των Υπουργών Μεταφορών και Επικοινωνιών και Τύπου και Μ.Μ.Ε. (υπ' αριθ. 15587/Ε/19.8.1997 ΚΥΑ [ΦΕΚ 785 Β'] περί διαμορφώσεως του Χάρτη Συχνότητων κλπ. ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της παρ. 7 του άρθρου 1 ν. 2328/1995). Η άδεια της εν λόγω κατηγορίας χορηγείται υπό τον όρο της καλύψεως όλης της περιφέρειας εντός έξι μηνών από τη χορήγησή της.

Η κατηγορία των σταθμών τοπικής εμβέλειας (περ. γ' παρ. 3 του άρθρου 1 ν. 2328/1995) αναφέρεται στους σταθμούς που καλύπτουν τον αντίστοιχο νομό ή περισσότερους προσδιορισμένους όμορους νομούς. Η άδεια της εν λόγω κατηγορίας χορηγείται υπό τον όρο της καλύψεως όλης της περιφέρειας εντός τεσσάρων μηνών από της χορηγήσεώς της.

Όπως είναι γνωστό, μέχρι σήμερα δεν έχουν εκδοθεί άδειες ιδρύσεως και λειτουργίας τηλεοπτικών σταθμών, ώστε βάσει αυτών να είναι ευχερής η ένταξη των σταθμών σε μία από τις τρεις κατηγορίες. (Οι άδειες αυτές, σύμφωνα με το άρθρο 2 ν. 2328/1995, χορηγούνται, ανανεώνονται και ανακαλούνται με απόφαση του Υπουργού Τύπου και Μ.Μ.Ε, μετά από σύμφωνη γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης).

Ενόψει αυτού, με τη διάταξη του άρθρου 17 του ν. 2644/1998, όπως η παρ. 3 αυτού αντικαταστάθηκε σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 7 ν. 3021/2002, ορίζεται ουσιαστικώς μία μεταβατική περίοδος –μέχρι τη χορήγηση των αδειών από τη πολιτεία– και ρυθμίζεται το νομότυπο της λειτουργίας τηλεοπτικών σταθμών τοπικής και περιφερειακής εμβέλειας. Η εν λόγω μεταβατική διάταξη δεν προβλέπει τη λειτουργία-μέχρι την έκδοση των σχετικών αδειών-ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών εθνικής εμβέλειας²⁰

2. Ειδικά για τους σταθμούς εθνικής εμβέλειας

Είναι γνωστό ότι στη πράξη πολλοί σταθμοί μεταδίδουν το πρόγραμμά τους σε όλη την επικράτεια χωρίς να συγκεντρώνουν ενδεχομένως τα εκ του νόμου απαιτούμενα χαρακτηριστικά σταθμού εθνικής εμβέλειας. Όμως, σε πολλές περιπτώσεις, όπως σ' αυτές που με κάποια τηλεοπτική εκπομπή, η οποία μεταδίδεται σε όλη την επικράτεια,

προσβάλλεται η προσωπικότητα κάποιου προσώπου, η ένταξη του τηλεοπτικού σταθμού σε μία από τις κατηγορίες που προβλέπει ο νόμος έχει σοβαρή συνέπεια, καθόσον βάσει αυτής, όπως ήδη εκτέθηκε, θα προσδιορισθεί το ελάχιστο ύψος του ποσού της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης για τη συντελεσθείσα προσβολή.

Το κενό, λοιπόν, που υπάρχει ειδικά για τους σταθμούς εθνικής εμβελείας, λόγω του ότι ακόμη δεν έχουν χορηγηθεί οι σχετικές άδειες, ήλθε να πληρωθεί από τη νομολογία.

Η νομολογία, πράγματι²¹, ερμηνεύοντας την άνω διάταξη του άρθρου 1 παρ. 3 ν. 2328/1998, δέχεται κατ' αρχήν ως τηλεοπτικούς σταθμούς εθνικής εμβελείας αυτούς που έχουν λάβει την άδεια αυτής της κατηγορίας, σύμφωνα με την προβλεπόμενη από τον νόμο διαδικασία. Στην περίπτωση δε που δεν έχει χορηγηθεί εισέτι άδεια εθνικής εμβελείας, τότε η νομολογία θεωρεί ως εθνικής εμβελείας τους τηλεοπτικούς σταθμούς που πληρούν τα λοιπά (πλήν της οικείας αδειάς) στοιχεία, δηλαδή εκείνους που καλύπτουν αυτοδυνάμως –με δικά τους μέσα– την επικράτεια με τηλεοπτικά σήματα. Στις περιπτώσεις, όμως, που το πρόγραμμα ενός τηλεοπτικού σταθμού αναμεταδίδεται εν όλω ή εν μέρει, όχι με δικά του μέσα (αναμεταδότες), αλλά με την παρεμβολή τοπικών σταθμών που ανήκουν σε τρίτους (προφανώς οι σχετικές αποφάσεις εννοούν τη δικτύωση), τότε αυτός ο σταθμός δεν χαρακτηρίζεται ως πανελληνίας (εθνικής) εμβελείας²².

Εν πρώτοις, διαπιστώνουμε ότι η νομολογία αντιμετωπίζει επιτυχώς το κενό που υφίσταται λόγω της μη χορηγήσεως εισέτι των αδειών εθνικής εμβελείας, με το να δέχεται ότι ως εθνικής εμβελείας θεωρούνται εκείνοι οι τηλεοπτικοί σταθμοί που πληρούν τα λοιπά «πλήν της οικείας αδειάς» στοιχεία.

Στο μέτρο, όμως, που αρνείται τον χαρακτηρισμό αυτό στους σταθμούς που καλύπτουν όλη την επικράτεια με μέσα τρίτων, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι προσεγγίζει με τεχνικά κριτήρια την έννοια του τηλεοπτικού σταθμού εθνικής εμβελείας και έτσι έρχεται σε αντίθεση με τη βούληση του νομοθέτη. Και τούτο γιατί η ως άνω κλιμάκωση της διακρίσεως των τηλεοπτικών σταθμών σε εθνικής, περιφερειακής και τοπικής εμβελείας γίνεται με τεχνικά κριτήρια που δεν μπορούν να έχουν καθολική σημασία για όλες τις διατάξεις του ν. 2328/1995 και ιδίως γι' αυτές που προβλέπουν τις κυρώσεις σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 4 παρ. 10 ν. 2328/1995. Η θέση, λοιπόν, ότι σταθμοί εθνικής εμβελείας είναι μόνο όσοι εκπέμπουν αυτοδυνάμως στην επικράτεια, κρίνεται μάλλον ανεπιεικής για τις περιπτώσεις των προσώπων που θίγονται από μία επιλήψιμη τηλεοπτική εκπομπή, η οποία προβάλλεται στο πανελλήνιο μέσω της «δικτύωσης» με τρίτους σταθμούς που δεν ανήκουν στην τηλεοπτική επιχείρηση. Στην περίπτωση αυτή η ένταση και η έκταση της προσβολής είναι της αυτής «ποιότητας» με την προσβολή από εκπομπή σταθμού εθνικής εμβελείας κατά την έννοια που περιορίζεται στη νομολογία²³. Η βούληση του νομοθέτη –όπως αυτή εκφράζεται στο άρθρο 4 παρ. 10 του ν. 2328/1995– είναι η ικανοποίηση του θύματος της προσβολής με την καταβολή τουλάχιστον του ποσού των δρχ. 100.000.000, λόγω της εκτάσεως της προσβολής σε όλη την επικράτεια, πράγμα που συμβαίνει ανεξάρτητα αν η μετάδοση της επιλήψιμης εκπομπής γίνεται από ιδίους αναμεταδότες ή έπειτα από δικτύωση με τρίτους σταθμούς²⁴.

Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινισθεί ότι η δικτύωση των τηλεοπτικών σταθμών αφορά το μεταβατικό στάδιο. Και πράγματι, από τον ν. 2328/1995 δεν προβλέπεται αναμετάδοση προγράμματος τηλεοπτικού σταθμού με ξένους αναμεταδότες.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, παρατηρούμε ότι τα κριτήρια για τον χαρακτηρισμό ενός τηλεοπτικού σταθμού ως εθνικής εμβελείας είναι: α) η μετάδοση του προγράμματός του δορυφορικά, β) η μετάδοση του προγράμματός του από επίγειους αναμεταδότες ιδιοκτησίας της τηλεοπτικής εταιρείας και από σταθερά σημεία εκπομπής (θέσεις εκπομπής) και γ) για τη μεταβατική περίοδο, η αναμετάδοση του προγράμματος με αναμεταδότες τρίτων, εφόσον βεβαίως σε όλες τις περιπτώσεις η μετάδοση ή αναμετάδοση καλύπτει όλη την επικράτεια.

IV. Έκταση της ευθύνης της εταιρείας

A. Πλήρης αποζημίωση

Με την παρ. 1 του άρθρου μόνου ν. 1178/1981, που εφαρμόζεται και για τους ιδιοκτήτες τηλεοπτικών σταθμών, ορίζεται ότι οι ιδιοκτήτες παντός εντύπου υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση για παράνομη περιουσιακή ζημία. Σ' αυτή, κατά τα γενόμενα παγίως δεκτά, περιλαμβάνεται κάθε θετική ζημία (μείωση ενεργητικού ή επαύξηση παθητικού) του θιγέντος ή αποθετική (διαφυγόν κέρδος)²⁵. Για την αξίωση δε αποζημιώσεως βάσει των 914, 919 ή 920 ΑΚ, όπως ήδη εκτέθηκε, πρέπει να υπάρχει παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά, ζημία και πρόσφορος αιτιώδης συνάφεια μεταξύ παράνομης –υπαίτιας συμπεριφοράς και ζημιάς²⁶.

B. Χρηματική ικανοποίηση – Κατώτατα όρια

Πρίν από τη θέσπιση του ν. 2328/1995, είχε υποστηριχθεί ότι η «συνεχιζόμενη, βάνουση παραβίαση συνταγματικών δικαιωμάτων», σχετικών με τη τιμή του προσώπου και την αξιοπρέπεια, εκ μέρους των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, έμενε στην ουσία αναπάντητη, όταν μάλιστα γίνεται δεκτό ότι η ραδιοτηλέοραση συνιστά μηχανισμό πραγματικής εξουσίας²⁷. Βέβαια, η απάντηση με την επιβολή λογοκρισίας ή άλλων διοικητικών μέτρων είναι «εξ ορισμού ύποπτη». Προκρινόταν, όμως, η επιβολή προστίμων και η διεκδίκηση δικαστικών αποζημιώσεων, «η επιδίκαση των οποίων θα καθιστούσε το εγχείρημα τέτοιων εκπομπών αρκετά επικίνδυνο για όσους τις αποτολμούν»²⁸.

Με τις θεσπισθείσες στη συνέχεια διατάξεις του ν. 2328/1995 (άρθρο 4 παρ. 10), με τις οποίες προβλέφθηκαν διοικητικές κυρώσεις (ποινές) και τα κατώτερα όρια χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης (100.000.000 για σταθμούς εθνικής εμβελείας και 30.000.000 για σταθμούς περιφερειακής και τοπικής εμβελείας), είναι βέβαιον ότι ο νομοθέτης κάλυψε το ανωτέρω κενό και ανταποκρίθηκε στο χρέος του.

Η αντιμετώπιση του ζητήματος του κυρωτικού ή αποκαταστατικού χαρακτήρα της κύρωσης, που προβλέπει η ως άνω διάταξη (άρθρο 4 παρ. 10 ν. 2328/1995), εκφεύγει των ορίων της παρούσης. Η αποζημίωση πάντως δεν έχει κυρωτικό ή ποινικό χαρακτήρα ούτε και αποτελεί ιδιωτική ποινή²⁹.

Εκείνο που ενδιαφέρει εν προκειμένω είναι η απάντηση στο ερώτημα κατά πόσο ο κοινός νομοθέτης μπορεί να καθορίζει κατώτατα όρια χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης και εάν ο καθορισμός αυτός είναι σύμφωνος ή αντίθετος με το Σύνταγμα.

Γίνεται δεκτό³⁰ ότι «ο καθορισμός από το νόμο ελάχιστου ποσού χρηματικής ικανοποίησης σκοπό έχει να διασφαλίσει μία ελάχιστη προστασία πολιτών από ιδιαίτερος έντονες, λόγω της μεγάλης δημοσιότητας, προσβολές της τιμής και της υπολήψεώς τους και είναι σύμφωνος προς την επιταγή του άρθρου 2 παρ. 1 του Συντάγματος. Δεν αποτελεί δε επέμβαση στη δικαιοδοτική εξουσία του δικαστή, αλλά άσκηση της παρεχόμενης από το άρθρο 26 παρ. 1 του Συντάγματος εξουσίας του νομοθέτη, ο οποίος δικαιούται, κατά τη ρύθμιση των βιοτικών σχέσεων και τον καθορισμό κυρώσεων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συμπεριφορά των κοινωνιών, να θέτει και ελάχιστα και ανώτατα όρια, κατ' αφηρημένη αξιολόγηση, εντός των οποίων ο δικαστής προβαίνει στην εξειδίκευση του κανόνα δικαίου εν όψει της συγκεκριμένης σχέσης και περίπτωσης».

Η εν λόγω απόφαση, όμως, παρά την εξαιρετικά σημαντική κρίση της, περιέχει στις σκέψεις και μία σοβαρή αντίφαση. Δέχεται στη συνέχεια ότι το δικαστήριο «οφείλει να ερευνά στη συγκεκριμένη περίπτωση, μήπως με την επιδίκαση της προβλεπομένης από το νόμο ελάχιστης χρηματικής ικανοποίησης παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας μεταξύ του χρησιμοποιούμενου μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού, η οποία απορρέει από τη συνταγματική αρχή του Κράτους Δικαίου και έχει ρητώς καθιερωθεί, κατά την πρόσφατη αναθεώρηση, στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος».

Ανεξαρτήτως της ορθότητας της εφαρμογής ή μη της αρχής της αναλογικότητας σε συγκρούσεις συμφερόντων ιδιωτικού δικαίου ενόψει της διατάξεως της ΑΚ 281³¹, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι με την παραδοχή της αυτήν η ως άνω απόφαση αναιρεί την προηγούμενη θέση σχετικά με την εξουσία του κοινού νομοθέτη να καθορίζει κατώτατα ή ανώτατα όρια. Με την παραδοχή της αυτή, πράγματι, καθιστά στην ουσία τον δικαστή νομοθέτη για την κατ' ιδίαν περίπτωση, αφού του παρέχει τη δυνατότητα να «τροποποιεί» τα ελάχιστα κατώτατα ή ανώτατα όρια που έχει θέσει ο νομοθέτης, σύμφωνα με το Σύνταγμα.

Ο κοινός νομοθέτης, θεσπίζοντας τα κατώτατα όρια της παρ. 10 άρθρου 4 ν. 2328/1995, στάθμισε τα δεδομένα του θέματος που ρύθμισε, όπως έχει πράξει σε πλείστες όσες περιπτώσεις (π.χ με τον καθορισμό ανωτάτου ορίου ευθύνης του μεταφορέα). Εκτός άλλων δε, έλαβε υπ' όψιν του τόσο το μετοχικό κεφάλαιο της υποχρέου ανώνυμης εταιρείας (υποχρεωτικώς καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο τουλάχιστον 1.000.000.0000 δρχ. σύμφωνα με τη παρ. 9 άρθρου 1 ν. 2328/1995), όσο και την έκταση και την ένταση της προσβολής από εκπομπή που μεταδίδεται πανελληνίως από τους σταθμούς εθνικής εμβελείας.

Καθίσταται προφανές, λοιπόν, ότι με τα κατώτατα όρια χρηματικής ικανοποίησης που καθορίζει ο νομοθέτης με το ν. 2328/1995, διασφαλίζει σε κάθε περίπτωση την τήρηση της επανορθωτικής δικαιοσύνης, σταθμίζοντας τα συγκρουόμενα αγαθά και κρίνοντας ως σημαντικότερο την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η οποία μάλιστα εξαιρείται ιδιαίτερος στο άρθρο 2 παρ.1 Συντάγματος³². Πέραν τούτου, όμως, με τη ρύθμιση αυτή ο νομοθέτης προάγει και την ασφάλεια του δικαίου, δια μέσου της οποίας επιτυγχάνεται συχνά ουσιαστική δικαιοσύνη πέρα και πάνω από την αβεβαιότητα της ανθρώπινης κρίσεως (όπως στην περίπτωση της ενηλικίωσης του ανθρώπου).

Γ. Δημοσίευση περιλήψεως της αποφάσεως – Δικαίωμα απαντήσεως-επανορθώσεως

1. Με τη διάταξη της παρ. 6 άρθρου μόνου ν. 1178/1981, όπως ισχύει, που εφαρμόζεται και στους τηλεοπτικούς σταθμούς, ορίζεται ότι «Σε περίπτωση που γίνει δεκτή αγωγή του παρόντος άρθρου, σε βάρος εφημερίδας, το δικαστήριο... διατάσσει με την καταψηφιστική απόφασή του και την καταχώριση στην εφημερίδα αυτήν περιλήψεως αποφάσεως...». Το αίτημα αυτό, που είναι παρεπόμενο, στις περιπτώσεις που η προσβολή συντελείται με τη μετάδοση τηλεοπτικής εκπομπής υποβάλλεται ως αίτημα μεταδόσεως περιλήψεως της αποφάσεως με ανάλογη τηλεοπτική εκπομπή από το σταθμό της εναγομένης εταιρείας. Σύμφωνα με τη νομολογία, η προβολή παρόμοιου αιτήματος προϋποθέτει ότι το κύριο αίτημα είναι καταψηφιστικό και όχι αναγνωριστικό³³. Η νομολογία όμως αυτή δεν αποδίδει δικαιοσύνη, αφού η θιγείσα τιμή μπορεί να αποκατασταθεί και με τη μετάδοση περιλήψεως από αναγνωριστική απόφαση³⁴.

2. Με τις παρ. 12, 13, και 14 άρθρου 3 ν. 1730/1987, όπως αυτές αντικαταστάθηκαν με την παρ. 11 άρθρου 3 ν. 2328/1995, προβλεπόταν δικαίωμα επανορθώσεως σε κάθε θιγόμενο πρόσωπο και αντίστοιχη υποχρέωση του σταθμού για τη μετάδοση της απαντήσεώς του, σύμφωνα με τη διαδικασία που οριζόταν σ' αυτές. Ήδη από της εκδόσεως του π.δ. 100/2000 – με το οποίο κατηργήθη μεταξύ άλλων και η παρ. 11 ν. 2328.1995– που αφορά την εναρμόνιση της ελληνικής ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας στις διατάξεις της οδηγίας 97/36/EK του ΕΚ κλπ, το δικαίωμα επανορθώσεως ρυθμίζεται πλέον από τη διάταξη του άρθρου 9 αυτού. Αξιοσημείωτη είναι η περιπτωσιολογική αναφορά των προσώπων (φυσικών και νομικών) που δικαιούνται να ζητήσουν επανόρθωση σε περίπτωση προσβολής των, όπως των συγγενών σε περίπτωση προσβολής μνήμης νεκρού, του νόμιμου εκπροσώπου εταιρείας σε περίπτωση προσβολής της φήμης της, πολιτικού κόμματος ή στελέχους αυτού, συνδικαλιστικής οργάνωσης ή στελέχους της.

Ήδη, το δικαίωμα απαντήσεως-επανορθώσεως αναγνωρίζεται και κατοχυρώνεται και με την πρόσφατα (2001) αναθεωρημένη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 5 Σ, γεγονός που καταδεικνύει την ιδιαίτερη ευαισθησία του συντακτικού νομοθέτη σε ζητήματα προσβολής της προσωπικότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Πάντως, όπως έχει επισημάνει η νομολογία, αν εκείνος που εθίγει από μια εκπομπή παρέλειψε να ασκήσει το δικαίωμα απαντήσεως, η δικαστική επιδίωξη ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης μπορεί, υπό περιστάσεις, να θεωρηθεί ως καταχρηστική κατ' άρθρο 281 ΑΚ³⁵.

Τέλος, η προβλεπόμενη στην παρ. 5 άρθρου 9 π.δ. 100/2000 διοικητική διαδικασία είναι ανεξάρτητη από την τυχόν ύπαρξη ποινικής ή αστικής ευθύνης του σταθμού και ιδίως από τις διατάξεις τις σχετικές με την προστασία της προσωπικότητας των θιγομένων κατά τον ΑΚ και ΚΠολΔ, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην ίδια διάταξη.

Δ. Διοικητικές ποινές

Σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 1 άρθρου 4 ν. 2328/1995, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 16 παρ. 1 του ν. 2644/1998, η διοίκηση επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται παράβαση α) των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας, της νομοθεσίας ΕΕ και διεθνούς δικαίου που διέπουν άμεσα ή έμμεσα τους ιδιωτικούς τηλεοπτικούς σταθμούς, β) του ν. 2121/1993, όπως ισχύει και των σχετικών διατάξεων της νομοθεσίας της ΕΕ και διεθνούς δικαίου και γ) κανόνων δεοντολογίας. Οι κυρώσεις αυτές, ανάλογα με τη βαρύτητα της παράβασης, συνίστανται σε 1) συστάσεις και προειδοποιήσεις, 2) πρόστιμο από 5.000.000 δρχ. έως 500.000.000 δρχ., 3) προσωρινή αναστολή της λειτουργίας του σταθμού ή προγράμματος μέχρι τρεις μήνες, 4) ανάκληση της άδειας λειτουργίας του σταθμού και 5) κυρώσεις ηθικού περιεχομένου. Σημειωτέον, τέλος, ότι οι κυρώσεις αυτές μπορούν να συνδυασθούν³⁶.

Ευνόητο είναι ότι η τελευταία κύρωση (η ανάκληση της άδειας) έχει ως προϋπόθεση την προηγούμενη χορήγησή της, προϋπόθεση που δεν συντρέχει προς το παρόν ιδία για τους σταθμούς εθνικής εμβελείας.

V. Αντί επιλόγου

Σε αντίθεση με ό,τι συνήθως συμβαίνει σε μία θεσμικά διαμορφωμένη ελεύθερη αγορά, με την πρακτική που ακολουθήθηκε πολλές φορές μέχρι σήμερα από τα ηλεκτρονικά κυρίως μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι αμφίβολο αν κερδισμένος εν τέλει υπήρξε το ραδιοτηλεοπτικό κοινό, ως «καταναλωτής», που προσδοκά την βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών και την ικανοποίηση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματός του «του πληροφορείσθαι» για όσα συμβαίνουν γύρω του.

Το τηλεοπτικό κοινό, αντιθέτως, βρέθηκε πολλές φορές στο «στόχαστρο» του τηλεοπτικού φακού, είτε ως απλός ιδιώτης είτε ως πρόσωπο της επικαιρότητας, και η τιμή και αξιοπρέπεια του θυσιάστηκαν στο βωμό της υψηλής τηλεθέασης

Η αντικειμενική ευθύνη, λοιπόν, της ιδιοκτήτριας εταιρείας τηλεοπτικού σταθμού για τη μετάδοση εκπομπής που θίγει την τιμή συγκεκριμένου προσώπου, αποτελεί την ελάχιστη δυνατή παραφυλακή της ουσιαστικής δικαιοσύνης.

*

1. Σχετικώς Ν. Αλιβιζάτος, Ο Α β έβαιος εκσυγχρονισμός και η θολή συνταγματική αναθεώρηση σελ. 117.

2. Ειδικά για τη «διάσταση σκοπού» βλ. Ξ. Κοντιάδη, Η οριοθέτηση της σχέσης πολιτικής εξουσίας και ΜΜΕ. Πλουραλισμός και διαφάνεια στο επικοινωνιακό

σύστημα κατά τα άρθρα 14 και 15 του Νέου Συντάγματος, Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα, Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θ. και Δ. Τσάτσου).

3. Βλ. ΑΠ (Ολ.) 40/1998, επίσης πρβλ. Α. Δημητρόπουλο, Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα, ΝοΒ 1980, 51 και Π. Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα Β΄, 1133 επ.

4. Βλ. Π. Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα Α΄, 550.

5. Βλ. Ξ. Κοντιάδη, ό.π.

6. Βλ. άρθρο 1 παρ. 1 ν. 2328/1995.

7. Βλ. Έκθεση επί του σχεδίου νόμου 2328/1995.

8. Βλ. αντί άλλων Γ. Αρχανιωτάκη, Η Αστική ευθύνη του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, 1989, σελ. 137.

9. Βλ. και ΕφΛάρ. 431/2000, ΕλλΔικ. 42, 499, ίδια 501.

10. Βλ. Γ. Αρχανιωτάκη, ό.π., σελ. 130.

11. Βλ. Αστ. Γεωργιάδη, Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, 2000, σελ. 57 επ., Γ. Αρχανιωτάκη, ό.π., σελ. 130.

12. Βλ. ΠΠρΑθ 2114/1996 Αρμ 1997, 1441· πρβλ. Γ. Καράκωστα, Προσωπικότητα και τύπος, σελ. 244.

13. Βλ. σχετικώς ΑΠ (Ολ) 40/1998 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ, ΑΠ (Τμ.Α) 980/1999 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ =Αρχείο Νομολογίας 2000, 94.

14. Βλ. ΑΠ 653/2001 ΕλλΔικ 42, 1639, ΑΠ 788/2000 ΕλλΔικ 42, 162, ΑΠ 167/2000 Τράπεζα πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, ΕφΑθ. 9189/2001 ΕπισκεΔ 2002, 229 σε απόσπασμα με παρατηρήσεις Κ. Παμπούκη, ΕφΑθ 5593/2001 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ = Αρμ 2002, 201, ΕφΑθ 5594/2001 αδημ., ΕφΑθ 6519/2001 και ΕφΠειρ 805/2000 ΕπισκεΔ 2001, 952 επ. με παρατηρήσεις Κ. Παμπούκη και Σ. Αλεξανδρή, ΕφΑθ 4224/2001 αδημ., ΕφΠειρ 954/1999 ΕπισκεΔ 1999, 1168 με σημείωμα Κ. Παμπούκη = ΝΟΜΟΣ, ΕφΠειρ 927/1997 ΔΕΕ 1997, 1075 = ΝΟΜΟΣ, ΕφΘράκης 166/2002 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ, ΕφΠειρ 186/2001 ΠειρΝομ 2001, 293, ΕφΠειρ 7046/2000 αδημ., ΕφΘεσ. 207/2000 και 208/2000 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ = Αρμ 2000, 1204 και 1369, αντιστοίχως, ΕφΑθ.6277/1999 ΕλλΔικ 2000, 1431 = ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 7795/2000 (επικυρώθηκε από την ΕφΑθ 9189/2001 ό.π.) ΕπισκεΔ 2000, 829 με παρατηρήσεις Κ. Παμπούκη = Επιθεώρηση Νομολογίας 2001, 2339 = ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΡόδου 506/2000 ΕλλΔικ 42, 512, ΠΠρΠειρ 11791/1997 αδημ., Γ. Καράκωστα, Προσωπικότητα και τύπος, σελ. 243.

15. Βλ. άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. β ν. 2328/1995 – ΑΠ 167/2000 ΕλλΔικ 41, 772.

16. Βλ. ΑΠ 182/2000 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ = ΕλλΔικ 2000, 979.

17. Βλ. ΕφΑθ 9189/2001 ό.π., ΕφΠειρ 954/1999 ό.π., ΕφΠειρ 927/1997 ΔΕΕ 1997, 1075 = ΝΟΜΟΣ, ΕφΑθ 2006/1993 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ = ΑρχΝομ 1993, 334, ΠΠρΑθ 1189/2001 Επιθεώρηση Νομολογίας 2001, 1821 = ΧρΙΔ 2001, 416, ΠΠρΑθ 7795/2000 με παρατηρήσεις Κ. Παμπούκη, ό.π., ΠΠρΠειρ 11791/1997 αδημ.

18. Βλ. Κ. Παμπούκη, παρατηρήσεις Ι υπό τις ΕφΑθ 6519/2001 και ΕφΠειρ 805/2000 ό.π, σελ. 968, όπου και αναλύονται και τα δύο ουσιώδη καθήκοντα του υπεύθυνου τηλεοπτικής εκπομπής, δηλ. η εξακρίβωση της αλήθειας των γεγονότων για τα οποία πληροφορεί το κοινό και η τήρηση του αντικειμενικώς αναγκαίου για τη πληροφόρηση μέτρου. – Επίσης για τις «συναλλακτικές» υποχρεώσεις του τύπου και την έννοια του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και καθήκοντος αληθείας, βλ. Γ. Καράκωστα, Προσωπικότητα και τύπος, σελ. 246 επ. – Επίσης βλ. παραδείγματα από τη νομολογία στις ΑΠ 167/2000 ό.π., ΕφΑθ 5593/2001 ό.π.

19. Βλ. και ΑΠ 820/2001 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ, ΑΠ 821/2001 αδημ., ΕφΑθ 9189/2001 με παρατηρήσεις Κ. Παμπούκη, ό.π., καθώς και παρ. 2 άρθρου 2 ν. 2328/95, από την οποία προβλέπονται οι θέσεις εκπομπής επίγειων συχνοτήτων.

20. Βλ. ΜΠρΘεσ 15719/1999 ΑρχΝομ 2000, 813 = Επιθεώρηση Νομολογίας 2000, 2379 – Επίσης, για τη μεταβατική περίοδο και το νομότυπο της λειτουργίας σταθμών

περιφερειακής και τοπικής εμβελείας, βλ. και Σ. Αλεξανδρή, παρατηρήσεις II υπό τις ΕφΠειρ 805/2000 και ΕφΑθ 6519/2001 ό.π., σελ. 978.

21. Βλ. ΕφΑθ 6519/2001, ΕφΠειρ 805/2000, με παρατηρήσεις ειδικά για το θέμα Σ. Αλεξανδρή, ό.π., ΕφΠειρ 954/1999 ΠειρΝομ 21, 457, ΕφΑθ 7046/2000 αδημ.

22. Βλ. όμως και γνώμη μειοψηφίας στην ΕφΑθ 7046/2000, σύμφωνα με την οποία ένας τηλεοπτικός σταθμός χαρακτηρίζεται ως πανελληνίας (εθνικής) εμβελείας, εφόσον κατά τον τίτλο της ιδιοκτήτριας ανωνύμου τηλεοπτικής εταιρείας εκπέμπει το σήμα του και μέσω δορυφόρου.

23. Βλ. Σ. Αλεξανδρή, παρατηρήσεις II υπό τις ΕφΠειρ 805/2000 και ΕφΑθ 6519/2001 ό.π.

24. Έτσι πλέον ΕφΑθ 9189/2001 με παρατηρήσεις Κ. Παμπούκη, ό.π.

25. Βλ. ΑΠ 849/2002 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ.

26. Βλ. Γ. Καρακώστα, Προσωπικότητα και τύπος, σελ. 246, ειδικά για την υπαιτιότητα βλ. σελ. 256 επ.

27. Βλ. Εισηγητική Έκθεση ν. 2328/1995, σελ. 2.

28. Βλ. Ν. Αλιβιζάτο, Αβέβαιος εκσυγχρονισμός, σελ. 124.

29. Βλ. Αστ. Γεωργιάδη, Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, σελ. 116, αλλά και την παραπομπή του ίδιου με αριθ. 6 στη σελ. 117 εις Στ. Ματθία, ο οποίος υποστηρίζει ότι η κατ' άρθρο 10 παρ. 9 ν. 2251/1994 επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης σε βάρος του προμηθευτή έχει κυρωτικό και όχι αποκαταστατικό χαρακτήρα.

30. Βλ. ΑΠ 899/2001 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ.

31. Βλ. Κ. Σταμάτη, Η θεμελίωση των νομικών κρίσεων, Εισαγωγή στη μεθοδολογία του δικαίου, Δ' έκδοση, σελ. 389 επ.

32. Βλ. και ΑΠ 40/1998 ό.π.

33. Βλ. ΕφΑθ 9189/2001 ό.π., με αντίθετα σχόλια Κ. Παμπούκη.

34. Βλ. Κ. Παμπούκη, ό.π.

35. Βλ. ΕφΑθ 9189/2001 ό.π.

36. Βλ. ενδεικτικώς ΣτΕ 2543/1999, Επιτροπή Αναστολών ΣτΕ 64/1998, ΔΠρΑθ. 10550/1998, ΔΠρΘεσ 216/1996 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ.